Acta Baltico-Slavica

Acta Baltico-Slavica, 48
Warszawa 2024

Article No. 3171
DOI: 10.11649/abs.3171
Citation: Jaskólski, A. (2024). Konstrukcje przyimkowe ze znaczeniem przestrzennym w polskiej gwarze mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii. *Acta Baltico-Slavica*, *48*, Article 3171. https://doi.org/10.11649/abs.3171

Adam Jaskólski
Uniwersytet Warszawski
Warszawa
a.jaskolski@uw.edu.pl
https://orcid.org/0000-0002-9916-2530

Konstrukcje przyimkowe ze znaczeniem przestrzennym w polskiej gwarze mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii

1. Uwagi wstępne

Położona w obwodzie irkuckim na Syberii Wschodniej wieś Wierszyna została założona w 1910 roku przez dobrowolnych polskich przesiedleńców, którzy przybyli tam w ramach prowadzonej przez carskie władze kolonizacji Syberii. Wywodzili się oni z Małopolski i Zagłębia Dąbrowskiego. W ciągu kilku lat na odległej Syberii, w obcym (rosyjskim i buriackim) otoczeniu kulturowym udało im się stworzyć „małą Polskę", w której funkcjonował kościół katolicki i polska szkoła. Jednak represje okresu sowieckiego (zamknięcie kościoła, intensywna rusyfikacja, zamknięcie polskiej szkoły, zakaz oficjalnego nauczania języka polskiego i in.) oraz proces kolektywizacji rolnictwa zahamowały rozwój wsi, wskutek czego Wierszyna przestała się wyróżniać na tle innych wschodniosyberyjskich miejscowości. Dopiero w okresie transformacji ustrojowej ponownie pojawiła się możliwość swobodnego wyznawania religii oraz oficjalnego nauczania języka polskiego w szkole. Obecnie we wsi mieszka około

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2024.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

500–600 osób, z czego zdecydowaną większość stanowią potomkowie polskich osadników (Mitrenga-Ulitina, 2015, s. 25). W miejscowej szkole dzieci znów uczą się języka polskiego[1].

Zdaniem Michała Głuszkowskiego w początkowym okresie swego istnienia Wierszyna była polską enklawą w obcym otoczeniu, niemniej mieszkańcy wsi zapewne byli podatni na obce wpływy kulturowe i językowe (Głuszkowski, 2012a, s. 120). Terytorialna, kulturowa i społeczna izolacja mieszkańców Wierszyny sprzyjała zachowaniu polskiej gwary. Po rewolucji październikowej można już mówić o silnych sowieckich i rosyjskich wpływach kulturowych, podczas gdy wpływy polskie wskutek represji, silnej sowietyzacji i ateizacji uległy znacznemu osłabieniu (Głuszkowski, 2012a, s. 120).

W badaniach nad językiem mieszkańców Wierszyny podkreśla się, że są oni społecznością dwujęzyczną[2]. W zależności od sytuacji komunikacyjnej posługują się polską gwarą lub/i polskim językiem ogólnonarodowym oraz językiem rosyjskim. Badacze języka wierszynian zwracają uwagę również na to, że nie jest on literacką odmianą polszczyzny, ale dialektem stanowiącym konglomerat gwar z ich rodzinnych wsi znajdujących się w różnych częściach Małopolski (Ananiewa, 2007, ss. 26–29; Decyk, 1995, s. 21). M. Głuszkowski i Dorota Paśko-Koneczniak zauważają, że na co dzień językiem lub gwarą polską posługują się głównie przedstawiciele najstarszego pokolenia oraz osoby w średnim wieku w rodzinach, w których obydwoje małżonkowie pochodzą z polskich rodzin. Młodzież i dzieci z kolei w większości nie posługują się gwarą, natomiast rozpowszechniona jest wśród nich bierna znajomość polszczyzny (Głuszkowski, 2009, ss. 5–6; Paśko, 2009, s. 23). Ewa Nowicka zauważa, że społeczność polska w Wierszynie stanowi wyspę na oceanie rosyjskim (Nowicka, 2013, s. 13). Z kolei badacze języka tej społeczności często określają go mianem gwary wyspowej (Głuszkowski, 2012b, ss. 427–442, 2015, s. 552; Paśko-Koneczniak, 2012, s. 43; Дорошко, 2016, s. 65). Obecnie jednak nie jest to już typowa gwara wyspowa, całkowicie odizolowana od tzw. ojczyzny językowej, gdyż z uwagi na wyjazdy do Polski, naukę w Polsce oraz częste wizyty Polaków w Wierszynie wielu jej mieszkańców ma kontakt z polskim językiem ogólnonarodowym (Paśko, 2009, s. 22).

Należy zauważyć, że w tej gwarze, wywodzącej się z pogranicza małopolsko-śląskiego, do dziś zachowały się liczne cechy charakterystyczne dla gwar południowopolskich[3]. Z drugiej strony już od początku istnienia wsi gwara wierszynian

[1] O okolicznościach założenia Wierszyny, dziejach tej syberyjskiej wsi oraz jej mieszkańców i obecnej sytuacji patrz m.in.: Głuszkowski (2022a), Masiarz (2016).

[2] O sytuacji socjolingwistycznej mieszkańców Wierszyny patrz: Głuszkowski (2010, 2011, 2012a, 2012b), Paśko (2011), Pawlaczyk (2022), Дорошко (2016).

[3] Cechy te zostały opisane m.in. w: Ananiewa (2007, 2012), Decyk (1995), Jaskólski (2022), Mitrenga-Ulitina (2015), Paśko-Koneczniak (2017a, 2022), Umińska (2013).

podlegała wpływowi języka otaczającej większości, czyli języka rosyjskiego. Jest on najbardziej widoczny na poziomie leksykalnym i syntaktycznym, gdzie występują liczne zapożyczenia, kalki oraz rosyjskie wstawki, natomiast bardziej odporny na zmiany okazał się system fonetyczny i morfologiczny (Jaskólski, 2022, ss. 60–63)[4].

Obok systemu leksykalnego[5] najbardziej podatnym na wpływ okazał się system składniowy. Badacze zwracają uwagę na liczne w tym zakresie zjawiska, których występowanie w badanej gwarze należy prawdopodobnie tłumaczyć wpływem języka rosyjskiego[6]. Do tej grupy należy zaliczyć między innymi: transformacje w zakresie związku rządu, np. *ᵘucyl'i nas polsk'omu jizyk'ov'i* (ros. *учиться кому-чему-н.*), *curka pracuje naᵤ̯ucyćelkum, a syn k'erofcum* (ros. *работать кем-чем-н.*), *za ńego my gᵤ̯osoval'i, a zaxvaćiᵤ̯ fśo* (ros. *голосовать за кого-н.*), *sercem xoruvoᵤ̯* (ros. *болеть чем-н.*), *pudobno na bur'atke* (ros. *похожая на кого-н.*); występowanie obok gwarowej konstrukcji posesywnej *ktoś ma coś* zapożyczonego z języka rosyjskiego wyrażenia *u kogoś jest coś*, np. *u mńe jest ten dovud i pasport*; *u mńe byᵤ̯o troje synuf*; *u mńe dv'e kury ino i kogut*; użycie czasownika *być* w 3 os. lp. w sytuacji, gdy w funkcji podmiotu występuje rzeczownik lub zaimek osobowy w liczbie mnogiej, np. *tero jes star'ik'i*; *im'eńiny pšećiš jes*[7]; konstrukcje czasowe z wyrazem *każdy* oznaczające częstotliwość, np. *każdum ńeźele pšyjeżžajum z jerkucka*, *każdy rok stav'im my xoinke*, *każdy tyźiń my pal'imy v bańi*; połączenia liczebników głównych 2, 3, 4 w mianowniku i rzeczowników rodzaju męskiego w formie dopełniacza lp., np. *dvaźeśśa tšy čov'eka*, *dva metra*, *dva kam'eńa*, *tšy dńa*[8]; użycie obok ogólnopolskiej konstrukcji oznaczającej wiek *ktoś ma ileś lat* zapożyczonego z języka rosyjskiego wyrażenia *komuś ileś lat* (ros. *кому-л. сколько-л. лет*), np. *im śe speᵤ̯ńiᵤ̯o śedemźeśunt lot*; *mńe juš počći šeśźeśunt lot*; *ale jemu počći ṭšyźeśći lot*; *a mam'e ᵤ̯'ośimźeśund dva byźe tero*; liczne konstrukcje przyimkowe pochodzenia rosyjskiego (Jaskólski, 2022, ss. 64–65)[9].

Przyimki przestrzenne występujące w języku polskim oraz rosyjskim od dawna są przedmiotem zainteresowania badaczy, o czym świadczy duża liczba poświęconych temu zagadnieniu publikacji, które powstały na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat. Jeśli chodzi o polszczyznę, przyimki te badano między innymi w aspekcie diachronicznym (np. Janowska, 2018; Krążyńska, 2000, 2001, 2004, 2010, 2012, 2015) i porównawczym (np. Bluszcz, 1987; Lachur, 1999; Weinsberg, 1973). Warto

[4] O rezultatach wpływu języka rosyjskiego na badaną gwarę patrz również m.in.: Decyk (1995), Grupa-Dolińska (2022), Jaskólski (2020, 2021), Mitrenga-Ulitina (2015), Paśko (2009), Paśko-Koneczniak (2015, 2017b, 2022), Гольцекер (1989), Дорошко (2016).

[5] O wpływie języka rosyjskiego na system leksykalny gwary mieszkańców Wierszyny patrz m.in.: Grupa-Dolińska (2022), Paśko (2009), Paśko-Koneczniak (2022), Дорошко (2016).

[6] Zjawiska te zostały opisane m.in. w: Jaskólski (2020, 2021, 2022), Mitrenga-Ulitina (2015), Paśko-Koneczniak (2017b), Дорошко (2016).

[7] Częściej jednak w takich wypadkach wspomniany czasownik występuje w 3 os. lm. w postaci *sum*.

[8] Częściej notowane są formy z liczebnikiem w dopełniaczu i rzeczownikiem w formie dopełniacza lm.

[9] O części z nich będzie mowa poniżej.

również wspomnieć o monografii Joanny Okoniowej stanowiącej kompleksową analizę przyimków przestrzennych i czasowych notowanych w gwarach całej Polski (Okoniowa, 1987). Co się zaś tyczy analizy przyimkowych konstrukcji przestrzennych w języku rosyjskim, należy wymienić przede wszystkim monografie Mai Władimirowny Wsiewołodowej (np. Всеволодова, 1975; Всеволодова & Владимирский, 1982; Всеволодова & Паршукова, 1968). Przyimki (nie tylko przestrzenne) funkcjonujące w polskiej gwarze mieszkańców Wierszyny nie doczekały się jeszcze całościowej analizy. Wzmianki o nich jako, po pierwsze, przykładach zachowanych w mowie wierszynian zjawisk gwarowych oraz, po drugie, przejawach rosyjskiej interferencji pojawiają się w wielu pracach dotyczących polskiej gwary na Syberii (np. Jaskólski, 2022; Mitrenga-Ulitina, 2015; Paśko-Koneczniak, 2017b; Дорошко, 2016). Bardziej szczegółowo przyimki te są opisane w pracach Adama Jaskólskiego (Jaskólski, 2020, 2021). Do tej pory brakuje jednak szerszego i bardziej kompleksowego opisu funkcjonujących w gwarze mieszkańców Wierszyny konstrukcji przyimkowych ze znaczeniem przestrzennym.

Celem niniejszego artykułu jest opis konstrukcji przyimkowych ze znaczeniem przestrzennym funkcjonujących w polskiej gwarze mieszkańców wsi Wierszyna. Szczególną uwagę poświęcam takim wyrażeniom przyimkowym, które nie są charakterystyczne dla polskiego języka ogólnonarodowego, a więc występującym w gwarach małopolskich, oraz takim, których użycie w danej gwarze jest prawdopodobnie wynikiem wpływu języka rosyjskiego. Podstawową metodą badawczą zastosowaną w niniejszej pracy jest metoda opisowa zakładająca bezpośrednią obserwację gwary (tj. nagrań audio) i jej analizę przede wszystkim w ujęciu synchronicznym. Proponuję strukturalno-systemowy opis badanych zjawisk językowych poparty wstępnymi danymi statystycznymi. Na zjawiska te spoglądam również z punktu widzenia kontaktu językowego, zwracając szczególną uwagę na przejawy rosyjskiej interferencji w mowie użytkowników gwary.

Materiał lingwistyczny w postaci nagrań został zgromadzony w trakcie zorganizowanych w latach 2008, 2011, 2016 i 2019 ekspedycji dialektologicznych do Wierszyny, w których uczestniczyli pracownicy, doktoranci i studenci Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz osoby z zewnątrz z nim współpracujące. Zgromadzono łącznie około 100 godzin nagrań. Częściowo w postaci transkrypcji fonetycznej zostały one opublikowane w zbiorze tekstów gwarowych pod redakcją Michała Głuszkowskiego (Głuszkowski, 2022b). Do tej pory przeanalizowałem ok. 25 godzin wspomnianych nagrań. W pracy wykorzystano również teksty gwarowe opublikowane w monografii Swietłany Mitrengi-Ulitiny (Mitrenga-Ulitina, 2015). By ustalić, czy użycie konkretnej konstrukcji przyimkowej ma charakter systemowy, czy może indywidualny, zwracam uwagę na częstotliwość jej użycia. Wymieniam synonimiczne względem wyróżnionych w niniejszej pracy wyrażenia przyimkowe odnotowane w nagraniach. Wskazuję, jaka jest różnica pod względem częstotliwości

użycia pomiędzy konstrukcjami wyodrębnionymi poniżej a wyrażeniami względem nich synonimicznymi.

2. Ogólnopolskie konstrukcje przyimkowe

W przeanalizowanym materiale odnotowałem użycie licznych konstrukcji przyimkowych ze znaczeniem przestrzennym, które są wspólne dla południowych gwar polskich i polskiego języka ogólnonarodowego (z ewentualnymi różnicami fonetycznymi). Należą do nich:

Przyimek *do* + gen.

Funkcja: oznacza końcowy punkt w przestrzeni, cel ruchu.

Przykłady użyć: *do bracka*, *voźil'i do irkucka*, *do dundaju*, *do škoų šl'i*, *do polsk'i pojexaų̯am*, *do dumu pšyjexaų̯am*, *poų̯uš tam do lodufk'i*, *vynośil'i do lasu*, *pojexaų̯a do mų̯yna*, *vožum do drug'ego kośćoų̯a*, *šl'i do kłubu*, *pośl'i do sunśaduf*, *do bańi fxoźić*, *pšyjiżžaų̯y do kśunza*, *pšyjexal'i do boxńi*, *do źatka pšyjexać*, *pšyjexal'i do fśi do v'eršyny*, *pojexaų̯am do brata*, *pojexaų̯am do ćotkuf*, *posaźil'i do ćurmy*, *ćungnuńć do dumu*, *v'eźl'i do roźicuf xopoka*.

Przyimek *minzy* + instr.

Funkcja: oznacza przestrzeń ograniczoną nazwanymi obiektami.

Przykład użycia *minzy dževam'i*.

Przyimek *na* + acc./loc.

Funkcja: oznacza miejsce, w którym ktoś lub coś znajduje się na powierzchni obiektu oznaczonego rzeczownikiem lub takie miejsce jako cel ruchu.

Przykłady użyć: *na kšoku*, *na gure pośl'i*, *stoų̯ na droze*.

Przyimek *nad* + instr.

Funkcja: oznacza miejsce znajdujące się powyżej punktu oznaczonego rzeczownikiem.

Przykłady użyć: *nad koų̯xozem*, *nad źem'om*, *nat sukńum*, *nad źv'am'i*.

Przyimek *nad* + instr.

Funkcja: z nazwą zbiornika wodnego oznacza miejsce znajdujące się w bezpośredniej jego bliskości, w którym odbywa się czynność.

Przykłady użyć: *nad bajkaų̯em*, *nad bug'em*.

Przyimek *po* + acc.

Funkcja: oznacza punkt w przestrzeni, którego to, o czym mowa, sięga.

Przykłady użyć: *bo to p'ec to byų tak'i s p'ekarńek'im ų̇on dotond byų, ų̇un po te ʒv'i*; *żeka byų̇o v'elgo, a tero ų̇ot ńi ma ńic, ańi po kolano tako żeka*; *ale varkoc nośi po p'enty, da* […], *i tak'i skrencuny.*

Przyimek *po* + loc.

Funkcja: oznacza materię lub obiekt, na powierzchni lub w granicach którego odbywa się ruch.

Przykłady użyć: *po tym bų̇oće*, *po tej żundečce*, *po l'eśė*, *po śńegu*, *po tym dumu*.

Przyimek *pod* + instr.

Funkcja: oznacza miejsce znajdujące się poniżej miejsca oznaczonego rzeczownikiem.

Przykłady użyć: *pod goų̇ym ńebem*, *pot tym kr'ėntəm g'orum*.

Przyimek *pod* + instr.

Funkcja: oznacza miejsce znajdujące się w pobliżu miejsca oznaczonego rzeczownikiem.

Przykłady użyć: *pod katovicem*, *pot škuų̇om*, *pot tum škaų̇um*.

Przyimek *pšed* + instr.

Funkcja: oznacza miejsce znajdujące się bliżej punktu oznaczonego przez rzeczownik.

Przykłady użyć: *tutej pšet mostem*, *pšet lasem*.

Przyimek *pšez* + acc.

Funkcja: oznacza odcinek przestrzeni lub przeszkodę, jaką się przebywa podczas wykonywania czynności.

Przykłady użyć: *stamtun muv'e ći pšes tyn kanaų̇ fšystko furgaų̇o*.

Przyimek *pšy* + loc.

Funkcja: oznacza miejsce położone obok, w bezpośredniej bliskości obiektu nazwanego przez rzeczownik.

Przykłady użyć: *no v'ecoram'i to čša byų̇o rob'ić da, ʒeći spaų̇y, pošų̇y spać a jo, pšy stole, napraw'ać čša byų̇o*.

Przyimek *spod* + gen.

Funkcja: oznacza miejsce znajdujące się poniżej punktu oznaczonego rzeczownikiem, z którego odbywa się ruch.

Przykład użycia: *vyprysk'ujė v'oda spot śń'ega*.

Przyimek *v* + loc.

Funkcja: oznacza miejsce, wewnątrz którego odbywa się czynność.

Przykłady użyć: *f polsce*, *v leśe*, *v jerkucku*, *v angl'ji*, *f ty v'eršyńe*, *f polsse*, *f tym dumu*, *f kośśole*.

Przyimek *z* + gen.

Funkcja: oznacza miejsce będące punktem, z którego zaczyna odbywać się ruch.

Przykłady użyć: *s krakova*, *s čynstovxovy*, *s irkucka*, *z novosyb'irska*, *s kurorta*, *s omska*, *s krasnojarska*, *pšyjexaụa s polsk'i*, *pšyšet s ty ćurmy*[10].

Przyimek *za* + acc./instr.

Funkcja: oznacza miejsce wykonywania czynności, zachodzenia procesu znajdujące się dalej w stosunku do miejsca oznaczonego rzeczownikiem lub takie miejsce jako cel ruchu.

Przykłady użyć: *za žytem*, *za bajkaụem*, *za v'iršynum*, *za žekom*, *za v'iršyne*.

Przyimek *za* + acc./instr.

Funkcja: oznacza miejsce położone obok, w bezpośredniej bliskości obiektu mającego znaczenie funkcjonalne.

Przykłady użyć: *uśadụ za stoụ*; *voz'l'e doma to tak'e byụo tak kaj za stoụam'i to to ụot tam*; *no pogro vyp'ije se troxe, pośp'ivajum vyndun na dvur, popalum zaxoʒum a, a nazot śadajum za stuụ*; *a potem juš tam, już v ụopšem krugu już jeden do drug'ego i śadajum za stuụ, a za stoụem juš fšyscy razem nalevajum p'ijum veselum śe*; *no ńe, gar... to ino, jag za stoụem śeʒum p'ijum gulajum śp'ivajum*; *kup'il'i i za stuụ, davaj vyp'ijać jedyn do drug'ego pšyšụam, a matka za mašynkum śeźi*; *no i śeźi za mašynkum, a ńe rob'iụa ńic fcale, ańi ńe ugutuvaụa, ańi nic*.

3. Gwarowe konstrukcje przyimkowe

Odnotowałem również takie konstrukcje przyimkowe ze znaczeniem przestrzennym, które nie są używane w polskim języku ogólnonarodowym, są natomiast notowane w gwarach południowej Polski. Do tej grupy należą:

Przyimek *bez* + acc.

Funkcja: oznacza odcinek przestrzeni lub przeszkodę, jaką się przebywa podczas wykonywania czynności.

Przykłady użyć: *drug'i tutej xop'ec dvaźeśća śedym bes pụot pšexoʒiụ, šyje se zụumuụ kole kośćoụa tak*; *bez droge ot kośćoụa žyje jedna s'em'ja*; *do mamy ńesụam tyx źeći bez žeke*; *f tamtum strune ńe mogl'i my pšeskočyʒ bes tyn kanoụ*; *i leje bes tyn*

[10] Chodzi także o warianty fonetyczne tego przyimka.

duršlak żeby tam kavoụeck'i ńe popadaụy; *ale janek śe ńe posụuxoụ, vźun skšypce i pošet, janek bes prog'i pšexoźi*).

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: *pšez* + acc. (w przeanalizowanym materiale używana rzadziej), *čer'ez (ćer'ez)* + acc. (rzadziej).

Przyimek *kole* + gen.

Funkcja: oznacza miejsce znajdujące się w pobliżu, obok obiektu oznaczonego przez rzeczownik.

Przykłady użycia: *kole kośćoụa tak, bez droge ot kośćoụa žyje jedna s'em'ja*; *no pšekorm'ić to xoźil'i ź̧e kole kšokuf tak'i pyž był trova suxo tam my žneľ'i*; *iľ'i tak kole ụogńa prosto śeźaụy*; *tu zostoụ ten co to je teras kole kośćoụu*; *ten dom ten kole co stoji ụot ten teras kole kośćoụu*; *no jak my ješče poluf ńe m'eľ'i to usad'by, no usad'by uny i sum kole dumu*; *to jest barʒo dobry gžyp, ale u nos ńe rośne, ale kole bajkaụa dužo ix*; *tu jedna ta buratka tam žyje kole kośćoụu tu*; *a tera co śe rob'i, teras śeʒom kole telev'izora, v domu, kole komp'ut... ńe kɔmp'ut'era*; *no ožˈexy, ožˈexy, jagody, poźumk'i, cerńˈica, oxyńe, borufk'i, požˈyck'i, kośˈank'i, kośˈank'i, daže mom tutej, kole dumu na kšoku*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: *vele*/*vedle* + gen. (rzadziej), *voz'l'e* + gen. (jedno użycie).

Przyimek *ve* + loc. (wokaliczny wariant przyimka *v* + loc.)

Funkcja: oznacza miejsce, wewnątrz którego odbywa się czynność.

Przykłady użycia: *ve voʒe*; *my kup'il'i p'eršy t'el'e… u nas ve v'osce byụ p'eršy t'elev'izor*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: *v* + loc. (znacznie częściej).

Przyimek *vele*/*vedle* + gen.

Funkcja: oznacza miejsce znajdujące się w pobliżu, obok obiektu oznaczonego przez rzeczownik.

Przykłady użycia: *da jedyn ros ụo tutej na droʒe žm'ija byụa, tu vedle nos ụon na droʒe*; *uny na ten kap'itaụ kupujum dumy i co ụot, kup'iụa tamta* [nazwisko] *co… co tam žyje vele tego, no naproćif... naproćif kośćoụa*; *vele dumu pšyvoźil'i nam žževo i my p'iụam'i žnyl'i*; *vele p'eca f kožuxu śeźoụ i źimnum vode ze studńi piụ*; *stamtun jade vele soji juska, kašofka śe zepsuụa*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: *kole* + gen. (częściej), *voz'l'e* + gen. (jedno użycie).

4. Konstrukcje przyimkowe pochodzenia rosyjskiego

W przeanalizowanym materiale występują wreszcie takie wyrażenia przyimkowe ze znaczeniem przestrzennym, których użycie w badanej gwarze należy moim zdaniem rozważać jako rezultat wpływu języka rosyjskiego. Niektóre z nich występują

w mowie wielu informatorów, co świadczyłoby o ich mniej lub bardziej systemowym charakterze. Wśród nich są:

Przyimek *na* + acc./loc.

Funkcja: oznacza miejsce, w którym odbywa się czynność (miejscownik) lub które jest celem ruchu (biernik).

Specyfika użycia: najczęściej łączy się z wyrazami zapożyczonymi z języka rosyjskiego, które w konstrukcjach przestrzennych w tym języku łączą się z przyimkiem *на*, lub z polskimi, których odpowiedniki w języku rosyjskim łączą się z przyimkiem *на*.

Przykłady użycia: *p'etnaśśe lot jeśśe ńi m'aam vyšu̯am na robote*; *sp'irša rob'iu̯am na l'esozagotofce*; *ucyu̯em śe i v lotnej škole i na zavoʒe tšy lata*; *ja pabyvau̯ na roʒińe v'eršyńinskix polakuf*; *no puźńi posl'e vojny ja rob'iu̯ na vojennym zavoʒe tata rob'iu̯ na kopalńi*; *dožyval'i śe žeby cośto byu̯o, sp'irša na svojim gospodarstv'e*; *jednego to jagros zab'iu̯o na kopalńi*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: *do* + gen. (mniejsza częstotliwość użycia).

Pochodzenie: z ros. *на* + acc./loc. (por. np. *na l'esozagotofce* i ros. *на лесозаготовке, na roʒińe* i ros. *на родине*).

Przyimek *na* + acc./loc.

Funkcja: z nazwą zbiornika wodnego lub wyrazem *bžeg* oznacza miejsce znajdujące się w bezpośredniej jego bliskości, w którym odbywa się czynność (z miejscownikiem) lub będące celem ruchu (z biernikiem).

Przykłady użycia: *kajśće b'egal'i na žyke kumpać śe*; *jakoś tam na bajkale źeim'ja barʒo l'ixo i jedne kamyck'i take, barʒo to to barʒo k'epsko rośńe*; *no posl'e r'eg'istracyji jeźźil'i tag bo r'eg'istracyja to u̯u u̯ob'ojiɣ byu̯a v jerkucku to my jeźźil'i i na bajkał tam no tam l'istv'anka*; *te źeći pokump'um śe na žyce i fšystk'e do nos*; *jeśśe puu̯ m'eśunca ńe ma jak dvaʒeśśa dva lata syn, dva syna m'au̯a ji, pošet kumpać śe na l'ene, na žeke*; *i kup'il'i gźeś u buratuf takoj izbuška ńedužom i pšev'eźl'i i postav'il'i na bžegu žek'i te bańe*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: *nad* + instr. (mniejsza częstotliwość użycia).

Pochodzenie: z ros. *на* + acc./loc. (por. np. *na žyke* i ros. *на реку*, *na bajkał* i ros. *на Байкал*).

Przyimek *v*/*ve*[11] + acc.

Funkcja: oznacza cel ruchu.

Przykłady użycia: *a puźńi pošet ve vojsko*; *i pojexau̯a v norylsk do curk'i*; *puźńi ve l'vof vyjexau̯ s mamom*; *no tam že xyba śe pšexoʒi f tyn dumek*; *f takum taige*

[11] Wokaliczny wariant przyimka *v* (czyli przyimek *ve*) występuje w południowych gwarach polskich.

pšyjexaų, *f takum tajge vlekų, vlekų śe*; *po co ų̈uny tu pšyjexal'i, v ros'ije*; *vypadų̈o m'i navet šš'yńśe, pšybyų̈em f svojum v'eršyne*; *no a teros pošed v zaks*; *potym toto fšysko f koų̈uxozy pozab'eral'i, pozab'eral'i f koų̈uxozy ob'eď'ińil'i*; *no a puźńėj jakoś śe rozjexal'i rozjexal'i, xto v ułan ude*; *mńe otprav'il'i i tam dvux ješče ǯoų̈uxuf s koų̈uxoza, s koų̈uxozu i pojexal'i my f kujtun*; *no uny śe tyš luźi bojum, tak ńe zaxoǯiųy vroǯe ony, ve v'eś*; *to teras f tajge iǯeš to tam źv'iža może* […] *k'ilometruf ńe ńe s tego ńe spotkoš a fpšut to byų̈o navaų̈y*; *maų̈o śe juš tyx cysto polakuf ostal'i, maų̈o nas sofs'em, fšyskɔ gǯeśućekų̈o v m'asto*; *to jag v'jižǯoće ve v'oske, tom našom o tutaj juš tam jag v'jižǯoće tam na v'eršyne tam pole dumkuf*; *une ulatujum f ćepų̈e kraje*; *f kum'in vyxoǯių̈ dym*; *nu potym po kośśele już v dum*; *on ujexaų̈ v angl'je puźńej*; *ų̈ojcuf pozab'erali v arm'je*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: *do* + gen. (większa częstotliwość użycia).

Pochodzenie: z ros. *в* + acc. (por. np. *ve vojsko* i ros. *в армию*, *f tajge* i ros. *в тайгу*).

Inne konstrukcje, których występowanie w przeanalizowanym materiale świadczy o wpływie języka rosyjskiego, na razie odnotowałem w idiolektach pojedynczych użytkowników gwary; niektóre z nich zostały użyte przez jednego informatora tylko jeden raz. Być może są to użycia okazjonalne, pojedyncze, będące przykładem mieszania kodów, co jest zjawiskiem typowym dla mowy osób dwu- i wielojęzycznych. Na dotychczasowym etapie badań zatem trudno mówić o ich systemowym charakterze. Wszystkie z nich należy rozpatrywać jako zapożyczenia (zaadaptowane fonetycznie wyrazy rosyjskie), niektóre z nich być może nawet jako rosyjskie wstawki (fonetycznie niezaadaptowane wyrazy rosyjskie, jak *naproćiv*, *voz'l'e*). Do tej grupy należą:

Przyimek *čer'ez* (*ćer'ez*) + acc.

Funkcja: oznacza odcinek przestrzeni lub przeszkodę, jaką się przebywa podczas wykonywania czynności.

Przykłady użycia (odnotowane w mowie jednego informatora): *potem ćer'es kanaų̈ pšendymy i popačšymy* […] *popšeų̈aźil'i my ćer'es tyn kanaų̈*; *ų̈un tam pšejexoų̈ ćer'es kanoų̈*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: *bez* + acc. (częściej), *pšez* + acc. (jedno użycie).

Pochodzenie: z ros. *через* + acc. (por. np. *ćer'es kanaų̈* i ros. *через канал*).

Przyimek *is-pod* + gen.

Funkcja: oznacza miejsce położone w pobliżu oznaczonej rzeczownikiem miejscowości, z którego to miejsca ktoś przybywa lub pochodzi.

Przykłady użycia (odnotowane w mowie dwóch informatorów): *i̯ag i̯i s polakam'i rozmov'umy, to ų̈uny muv'om že my is-pot krakova*; *ǯatk'i pšyjexal'i tut ispot krakova, is-pot sosnovca*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: nie odnotowano.

Pochodzenie: z ros. *из-под* + gen. (por. np. *is-pot krakova* i ros. *из-под Кракова*).

Przyimek *m'imo* + gen.

Funkcja: oznacza miejsce, w którym odbywa się ruch i które znajduje się w bezpośredniej bliskości, obok obiektu nazwanego rzeczownikiem.

Przykłady użycia (jedno użycie): *juš pšyšed do sfojej fśi, iʒe m'imo kośśou̯u*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: nie odnotowano.

Pochodzenie: z ros. *мимо* + gen. (por. np. *m'imo kośśou̯u* i ros. *мимо костёла*).

Przyimek *naproćiv* + gen.

Funkcja: oznacza miejsce położone w pewnej odległości i na wprost względem obiektu nazwanego rzeczownikiem.

Przykłady użycia (jedno użycie): *uny na ten kap'itau̯ kupujum dumy i co u̯ot, kup'iu̯a tamta* [nazwisko] *co… co tam žyje vele tego, no naproćif... naproćif kośćou̯a*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: nie odnotowano.

Pochodzenie: z ros. *напротив* + gen. (por. np. *naproćif kośćou̯a* i ros. *напротив костёла*).

Przyimek *voz'l'e* + gen.

Funkcja: oznacza miejsce znajdujące się w pobliżu, obok obiektu oznaczonego przez rzeczownik.

Przykłady użycia (jedno użycie): *voz'l'e doma to tak'e byu̯o tak kaj za stou̯am'i to to u̯ot tam*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: *kole* + gen. (częściej), *vele* + gen. (częściej).

Pochodzenie: z ros. *возле* + gen. (por. np. *voz'l'e doma* i ros. *возле дома*),

Przyimek *za* + acc. (odległość)

Funkcja: z wyrażeniami nazywającymi konkretną długość oznacza odległość dzielącą jeden obiekt od drugiego,

Przykłady użycia (wszystkie odnotowano w mowie jednej informatorki): *za p'itnaśćė k'iu̯ometruf, tam rob'iu̯ staršym f kantoše bux:au̯terem*; *a my s tym moim pojexal'i vružyć za p'etnaśśe kyu̯ometruf, bo zg'ineu̯y nam dv'e jau̯ufk'i ćelne*; *to byu̯o za p'etnaśće gʒeś za u̯ośemnaśće k'iu̯ometruf u̯ t'ixanofce na guže*; *bolńica byu̯a za p'etnaśśe tyx v'orst*.

Synonimiczne konstrukcje przyimkowe: nie odnotowano.

Pochodzenie: z ros. *за* + acc. (por. np. *za p'itnaśćė k'iu̯ometruf* i ros. *за пятнадцать километров*, *za p'etnaśśe tyx v'orst* i ros. *за пятнадцать этих вёрст*).

5. Uwagi końcowe

Niniejsze rozważania stanowią przyczynek do studiów nad systemem przyimkowym polskiej gwary mieszkańców Wierszyny, a przytoczone wnioski należy uważać za wstępne. Przeanalizowany dotychczas materiał językowy potwierdza, że w gwarze polskiej społeczności Wierszyny zachowały się liczne cechy językowe charakterystyczne dla gwar małopolskich i że jednocześnie system gwarowy podlega silnemu wpływowi języka rosyjskiego, zwłaszcza na poziomie leksykalnym i syntaktycznym. W badanych wypowiedziach odnotowałem liczne przypadki rosyjskiej interferencji oraz typowego dla osób dwu- i wielojęzycznych zjawiska przełączania kodów. Odnotowałem użycie wyrażeń przyimkowych notowanych w gwarach małopolskich i niewystępujących w polskim języku ogólnonarodowym. Zaobserwowałem również przypadki występowania konstrukcji przyimkowych ze znaczeniem przestrzennym charakterystycznych dla języka rosyjskiego. Niektóre z nich występują w mowie wielu informatorów, inne zaś na razie zaobserwowałem w mowie pojedynczych użytkowników gwary, przy czym niekiedy było to jedno użycie. Dalsza analiza zebranego materiału językowego zapewne pozwoli wysnuć bardziej ogólne wnioski na temat funkcjonowania w omawianej gwarze konstrukcji przyimkowych ze znaczeniem przestrzennym oraz rosyjskiej interferencji w tym zakresie.

Bibliografia

Ananiewa, N. (2007). O polskich gwarach na Syberii: Projekt badawczy. *Acta Baltico-Slavica*, *31*, 25–32.

Ananiewa, N. (2012). Niektóre właściwości polskiej gwary wyspowej na Syberii. *Rozprawy Komisji Językowej*, *58*, 5–13.

Bluszcz, A. (1987). *Relacje przestrzenne w polskich, czeskich i słowackich konstrukcjach z wyrażeniami przyimkowymi*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Decyk, W. (1995). Próba opisu polskiej gwary we wsi Wierszyna. *Poradnik Językowy*, *1995*(8), 20–31.

Głuszkowski, M. (2009). Obraz własny mieszkańców Wierszyny – polskiej wsi na Syberii na tle historii ich miejscowości: Na podstawie tekstów pisanych oraz ustnych relacji wierszynian. *Literatura Ludowa*, *2009*(2), 3–17.

Głuszkowski, M. (2010). Hybrydyzacja kultury a hybrydyzacja języka: Przypadek mieszkańców Wierszyny, polskiej wsi na Syberii. W W. Kuligowski (Red.), *Nowe języki: Studia z zakresu kreolizacji języków i kultur* (ss. 85–94). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Głuszkowski, M. (2011). Zmiany sytuacji językowej w Wierszynie koło Irkucka w warunkach dwujęzyczności polsko-rosyjskiej. *Acta Baltico-Slavica*, *35*, 13–27. https://doi.org/10.11649/abs.2011.002

Głuszkowski, M. (2012a). Dwa języki – jedna tożsamość. Wierszyna – polska wieś na Syberii. W E. Golachowska & A. Zielińska (Red.), *Konstrukcje i destrukcje tożsamości: T. 2. Tożsamość wobec wielojęzyczności* (ss. 119–130). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Głuszkowski, M. (2012b). Vershina, a Polish village in Siberia, as a language (dialect) island. *Zeitschrift für Slawistik*, *57*(4), 427–442. https://doi.org/10.1524/slaw.2012.0033

Głuszkowski, M. (2015). Typy przełączania kodów w społeczności polskich emigrantów na Syberii – mieszkańców wsi Wierszyna koło Irkucka. W B. Kodzis & M. Giej (Red.), *Słowianie na emigracji: Literatura, kultura, język* (ss. 551–560). Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej; Uniwersytet Opolski.

Głuszkowski, M. (2022a). Historia Wierszyny w opracowaniach historycznych i kronikarskich. W M. Głuszkowski (Red.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (ss. 17–26). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Głuszkowski, M. (Red.). (2022b). *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej*. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Grupa-Dolińska, M. (2022). Język polski w Wierszynie: Frazeologia. W M. Głuszkowski (Red.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (ss. 69–73). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Janowska, A. (2018). Kilka uwag o rozwoju wtórnych przyimków przestrzennych. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *53*, 43–57. https://doi.org/10.11649/sfps.2018.004

Jaskólski, A. (2020). Wpływ języka rosyjskiego na użycie konstrukcji przyimkowych w polskiej gwarze mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii. W B. Osowski, J. Kobus, P. Michalska-Górecka, & A. Piotrowska-Wojaczyk (Red.), *Język w regionie, region w języku 3* (ss. 99–114). Poznańskie Studia Polonistyczne.

Jaskólski, A. (2021). Temporalne konstrukcje przyimkowe w polskiej gwarze mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii. W A. Hau & M. Trendowicz (Red.), *W poszukiwaniu tożsamości językowej* (T. 6, ss. 49–58). Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Jaskólski, A. (2022). Język polski w Wierszynie: Fonetyka, morfologia i składnia. W M. Głuszkowski (Red.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (ss. 60–65). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Krążyńska, Z. (2000). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Cz. 1 [*na + *acc.*, w + *acc.*, k(u) + *dat.*, *do* + *gen.]*. Wydawnictwo WiS.

Krążyńska, Z. (2001). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Cz. 2 [*po, przez, prze, mi(e)mo, nad, wz, pod, przed, za, o, miedzy + *acc.]*. Wydawnictwo WiS.

Krążyńska, Z. (2004). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Cz. 3 [*z + *gen.*, od, u, po + *dat./ loc.*, dla, po(d)le, po(d)la, podług, wedle, wedla, według, bez + *gen.*, bez + *acc.*, przez + *gen.*, prze + *gen.*, kromie(a), krom, procz(a), miasto, w miasto, (po-, we-, spo-, wpo-)śr(z)od, przeciw*]*. Wydawnictwo WiS.

Krążyńska, Z. (2010). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Cz. 4 [*nad, pod, przed, za, miedzy, z + *instr.*, o, przy, na, w + *loc.]*. Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne".

Krążyńska, Z. (2012). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: z przyimkami: Cz. 5 [podsumowanie]*. Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne".

Krążyńska, Z. (2015). Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Krótka synteza. *LingVaria*, *10*(2(20)), 193–204. https://doi.org/10.12797/LV.10.2015.20.15

Lachur, C. (1999). *Semantyka przestrzenna polskich przyimków prefigowanych na tle rosyjskim*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

Masiarz, W. (2016). *Wierszyna. Polska wieś na Syberii wschodniej 1910–2010: Z dziejów dobrowolnej migracji chłopów polskich na Syberię na przełomie XIX i XX wieku*. Oficyna Wydawnicza AFM.

Mitrenga-Ulitina, S. (2015). *Język polski mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Nowicka, E. (2013). Wierszyna, czyli z morza na ocean. W E. Nowicka & M. Głuszkowski (Red.), *Słowiańskie wyspy językowe i kulturowe* (ss. 13–26). Eikon.

Okoniowa, J. (1987). *Polskie przyimki gwarowe: Znaczenia przestrzenne i gwarowe*. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Paśko, D. (2009). O kalkach słowotwórczych w polszczyźnie mieszkańców Wierszyny na Syberii. *Slavia Meridionalis*, *9*, 21–28.

Paśko, D. (2011). Powiązania między językiem polskim a wyznaniem katolickim wśród bilingwalnej społeczności wierszynian na Syberii. W E. Golachowska & A. Zielińska (Red.), *Konstrukcje i destrukcje tożsamości: T. 1. Wokół religii i jej języka* (ss. 113–120). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Paśko-Koneczniak, D. (2012). Osobliwości funkcjonowania gwar wyspowych (na marginesie badań rosyjskiej gwary staroobrzędowców w ośrodku suwalsko-augustowskim i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii). *Acta Baltico-Slavica*, *36*, 41–49. https://doi.org/10.11649/abs.2012.004

Paśko-Koneczniak, D. (2015). Interferencje składniowe w gwarach wyspowych (na przykładzie rosyjskiej gwary staroobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 50*, 195–207. https://doi.org/10.11649/sfps.2015.011

Paśko-Koneczniak, D. (2017a). Dialektyzmy leksykalne w polskiej gwarze wsi Wierszyna na Syberii. W D. Rembiszewska (Red.), *Dynamika rozwoju gwar słowiańskich w XXI wieku* (ss. 169–177). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.

Paśko-Koneczniak, D. (2017b). Rosyjskie elementy składniowe w polskiej gwarze mieszkańców Wierszyny na Syberii. W K. Dembska & D. Paśko-Koneczniak (Red.), *Współczesne badania nad językiem rosyjskim i jego odmianami* (ss. 333–343). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Paśko-Koneczniak, D. (2022). Język polski w Wierszynie: Leksyka. W M. Głuszkowski (Red.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (ss. 66–69). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Pawlaczyk, A. (2022). Sytuacja społeczno-kulturowa mieszkańców polskiej wsi na Syberii: Problem dwujęzyczności i dwukulturowości oraz akwizycja języków. W M. Głuszkowski (Red.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (ss. 27–31). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Umińska, A. (2013). Polskie cechy fonetyczne i leksykalne w gwarze wsi Wierszyna (Syberia Wschodnia). W E. Nowicka & M. Głuszkowski (Red.), *Słowiańskie wyspy językowe i kulturowe* (ss. 27–42). Eikon.

Weinsberg, A. (1973). *Przyimki przestrzenne w języku polskim, niemieckim i rumuńskim*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Всеволодова, М. В. (1975). *Способы выражения временных отношений в современном русском языке*. Издательство МГУ.

Всеволодова, М. В., & Владимирский, Е. Ю. (1982). *Способы выражения пространственных отношений в современном русском языке*. Русский язык.

Всеволодова, М. В., & Паршукова, З. Г. (1968). *Способы выражения пространственных отношений*. Издательство Московского университета.

Гольцекер, Ю. П. (1989). Из наблюдений над особенностями польского говора села Вершина в Сибири. W S. Warchoł (Red.), *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny* (ss. 133–147). Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Humanistyczny.

Дорошко, Э. (2016). Явление калькирования в польском говоре жителей деревни Вершина в Сибири. *Emigrantologia Słowian*, *2016*(2), 63–75.

Bibliography (Transliteration)

Ananiewa, N. (2007). O polskich gwarach na Syberii: Projekt badawczy. *Acta Baltico-Slavica*, *31*, 25–32.

Ananiewa, N. (2012). Niektóre właściwości polskiej gwary wyspowej na Syberii. *Rozprawy Komisji Językowej*, *58*, 5–13.

Bluszcz, A. (1987). *Relacje przestrzenne w polskich, czeskich i słowackich konstrukcjach z wyrażeniami przyimkowymi*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Decyk, W. (1995). Próba opisu polskiej gwary we wsi Wierszyna. *Poradnik Językowy*, *1995*(8), 20–31.

Doroshko, Ė. (2016). IAvlenie kal′kirovaniia v pol′skom govore zhiteleĭ derevni Vershina v Sibiri. *Emigrantologia Słowian*, *2016*(2), 63–75.

Głuszkowski, M. (2009). Obraz własny mieszkańców Wierszyny – polskiej wsi na Syberii na tle historii ich miejscowości: Na podstawie tekstów pisanych oraz ustnych relacji wierszynian. *Literatura Ludowa*, *2009*(2), 3–17.

Głuszkowski, M. (2010). Hybrydyzacja kultury a hybrydyzacja języka: Przypadek mieszkańców Wierszyny, polskiej wsi na Syberii. In W. Kuligowski (Ed.), *Nowe języki: Studia z zakresu kreolizacji języków i kultur* (pp. 85–94). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Głuszkowski, M. (2011). Zmiany sytuacji językowej w Wierszynie koło Irkucka w warunkach dwujęzyczności polsko-rosyjskiej. *Acta Baltico-Slavica*, *35*, 13–27. https://doi.org/10.11649/abs.2011.002

Głuszkowski, M. (2012a). Dwa języki – jedna tożsamość. Wierszyna – polska wieś na Syberii. In E. Golachowska & A. Zielińska (Eds.), *Konstrukcje i destrukcje tożsamości: Vol. 2. Tożsamość wobec wielojęzyczności* (pp. 119–130). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Głuszkowski, M. (2012b). Vershina, a Polish village in Siberia, as a language (dialect) island. *Zeitschrift für Slawistik*, *57*(4), 427–442. https://doi.org/10.1524/slaw.2012.0033

Głuszkowski, M. (2015). Typy przełączania kodów w społeczności polskich emigrantów na Syberii – mieszkańców wsi Wierszyna koło Irkucka. In B. Kodzis & M. Giej (Eds.), *Słowianie na emigracji: Literatura, kultura, język* (pp. 551–560). Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej; Uniwersytet Opolski.

Głuszkowski, M. (2022a). Historia Wierszyny w opracowaniach historycznych i kronikarskich. In M. Głuszkowski (Ed.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (pp. 17–26). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Głuszkowski, M. (Ed.). (2022b). *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej*. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Gol´tseker, IU. P. (1989). Iz nabliudenii nad osobennostiami pol'skogo govora sela Vershina v Sibiri. In S. Warchoł (Ed.), *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny* (pp. 133–147). Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Humanistyczny.

Grupa-Dolińska, M. (2022). Język polski w Wierszynie: Frazeologia. In M. Głuszkowski (Ed.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (pp. 69–73). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Janowska, A. (2018). Kilka uwag o rozwoju wtórnych przyimków przestrzennych. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *53*, 43–57. https://doi.org/10.11649/sfps.2018.004

Jaskólski, A. (2020). Wpływ języka rosyjskiego na użycie konstrukcji przyimkowych w polskiej gwarze mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii. In B. Osowski, J. Kobus, P. Michalska-Górecka, & A. Piotrowska-Wojaczyk (Eds.), *Język w regionie, region w języku 3* (pp. 99–114). Poznańskie Studia Polonistyczne.

Jaskólski, A. (2021). Temporalne konstrukcje przyimkowe w polskiej gwarze mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii. In A. Hau & M. Trendowicz (Eds.), *W poszukiwaniu tożsamości językowej* (Vol. 6, pp. 49–58). Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Jaskólski, A. (2022). Język polski w Wierszynie: Fonetyka, morfologia i składnia. In M. Głuszkowski (Ed.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (pp. 60–65). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Krążyńska, Z. (2000). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Pt. 1 [*na + *acc.*, w + *acc.*, k(u) + *dat.*, do + *gen.]*. Wydawnictwo WiS.

Krążyńska, Z. (2001). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Pt. 2 [*po, przez, prze, mi(e)mo, nad, wz, pod, przed, za, o, miedzy + *acc.]*. Wydawnictwo WiS.

Krążyńska, Z. (2004). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Pt. 3 [*z + *gen.*, od, u, po + *dat./ loc.*, dla, po(d)le, po(d)la, podług, wedle, wedla, według, bez + *gen.*, bez + *acc.*, przez + *gen.*, prze + *gen.*, kromie(a), krom, procz(a), miasto, w miasto, (po-, we-, spo-, wpo-)śr(z)od, przeciw*]*. Wydawnictwo WiS.

Krążyńska, Z. (2010). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Pt. 4 [*nad, pod, przed, za, miedzy, z + *instr.*, o, przy, na, w + *loc.]*. Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne".

Krążyńska, Z. (2012). *Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Pt. 5 [podsumowanie]*. Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne".

Krążyńska, Z. (2015). Staropolskie konstrukcje z przyimkami: Krótka synteza. *LingVaria*, *10*(2(20)), 193–204. https://doi.org/10.12797/LV.10.2015.20.15

Lachur, C. (1999). *Semantyka przestrzenna polskich przyimków prefigowanych na tle rosyjskim*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

Masiarz, W. (2016). *Wierszyna. Polska wieś na Syberii wschodniej 1910–2010: Z dziejów dobrowolnej migracji chłopów polskich na Syberię na przełomie XIX i XX wieku*. Oficyna Wydawnicza AFM.

Mitrenga-Ulitina, S. (2015). *Język polski mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Nowicka, E. (2013). Wierszyna, czyli z morza na ocean. In E. Nowicka & M. Głuszkowski (Eds.), *Słowiańskie wyspy językowe i kulturowe* (pp. 13–26). Eikon.

Okoniowa, J. (1987). *Polskie przyimki gwarowe: Znaczenia przestrzenne i gwarowe*. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Paśko, D. (2009). O kalkach słowotwórczych w polszczyźnie mieszkańców Wierszyny na Syberii. *Slavia Meridionalis*, *9*, 21–28.

Paśko, D. (2011). Powiązania między językiem polskim a wyznaniem katolickim wśród bilingwalnej społeczności wierszynian na Syberii. In E. Golachowska & A. Zielińska (Eds.), *Konstrukcje i destrukcje tożsamości: Vol. 1. Wokół religii i jej języka* (pp. 113–120). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Paśko-Konieczniak, D. (2012). Osobliwości funkcjonowania gwar wyspowych (na marginesie badań rosyjskiej gwary staroobrzędowców w ośrodku suwalsko-augustowskim i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii). *Acta Baltico-Slavica*, *36*, 41–49. https://doi.org/10.11649/abs.2012.004

Paśko-Konieczniak, D. (2015). Interferencje składniowe w gwarach wyspowych (na przykładzie rosyjskiej gwary staroobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *50*, 195–207. https://doi.org/10.11649/sfps.2015.011

Paśko-Konieczniak, D. (2017a). Dialektyzmy leksykalne w polskiej gwarze wsi Wierszyna na Syberii. In D. Rembiszewska (Ed.), *Dynamika rozwoju gwar słowiańskich w XXI wieku* (pp. 169–177). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.

Paśko-Konieczniak, D. (2017b). Rosyjskie elementy składniowe w polskiej gwarze mieszkańców Wierszyny na Syberii. In K. Dembska & D. Paśko-Konieczniak (Eds.), *Współczesne badania nad językiem rosyjskim i jego odmianami* (pp. 333–343). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Paśko-Konieczniak, D. (2022). Język polski w Wierszynie: Leksyka. In M. Głuszkowski (Ed.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (pp. 66–69). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Pawlaczyk, A. (2022). Sytuacja społeczno-kulturowa mieszkańców polskiej wsi na Syberii: Problem dwujęzyczności i dwukulturowości oraz akwizycja języków. In M. Głuszkowski (Ed.), *Polska wieś na Syberii: Wierszyna w świetle historii mówionej* (pp. 27–31). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Umińska, A. (2013). Polskie cechy fonetyczne i leksykalne w gwarze wsi Wierszyna (Syberia Wschodnia). In E. Nowicka & M. Głuszkowski (Eds.), *Słowiańskie wyspy językowe i kulturowe* (pp. 27–42). Eikon.

Vsevolodova, M. V. (1975). *Sposoby vyrazheniia vremennykh otnosheniĭ v sovremennom russkom iazyke*. Izdatel′stvo MGU.

Vsevolodova, M. V., & Parshukova, Z. G. (1968). *Sposoby vyrazheniia prostranstvennykh otnosheniĭ*. Izdatel′stvo Moskovskogo universiteta.

Vsevolodova, M. V., & Vladimirskiĭ, E. IU. (1982). *Sposoby vyrazheniia prostranstvennykh otnosheniĭ v sovremennom russkom iazyke*. Russkiĭ iazyk.

Weinsberg, A. (1973). *Przyimki przestrzenne w języku polskim, niemieckim i rumuńskim*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Konstrukcje przyimkowe ze znaczeniem przestrzennym w polskiej gwarze mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest opis konstrukcji przyimkowych ze znaczeniem przestrzennym funkcjonujących w polskiej gwarze mieszkańców wschodniosyberyjskiej wsi Wierszyna założonej w 1910 roku przez dobrowolnych osadników pochodzących z różnych części Małopolski. W obcym otoczeniu kulturowym i językowym do dziś zachowali swoją gwarę stanowiącą konglomerat różnych gwar południowopolskich. Niemniej z biegiem czasu nasilał się wpływ na nią języka rosyjskiego – w największym stopniu dotyczy to systemu leksykalnego i składniowego. Analiza zgromadzonego materiału wykazała, że w badanej gwarze z jednej strony zachowały się przyimki charakterystyczne dla południowych gwar polskich, z drugiej zaś odnotowano również pewną liczbę konstrukcji przyimkowych ze znaczeniem przestrzennym, których użycie w przeanalizowanych wypowiedziach należy tłumaczyć wpływem języka rosyjskiego, co z kolei jest typowym zjawiskiem w sytuacji kontaktu językowego.

Słowa kluczowe: dwujęzyczność; kontakt językowy; interferencja; gwara polska; język rosyjski; wyspa językowa; Polacy na Syberii

Prepositional-Case Constructions with the Meaning of Space in the Polish Dialect of the Inhabitants of Vershina Village in Siberia

Abstract

The aim of this paper is to present the prepositional-case constructions with the meaning of space that are used in the Polish dialect of the inhabitants of the East Siberian village of Vershina, founded in 1910 by voluntary settlers from various parts of Lesser Poland. In a foreign cultural and linguistic environment, they have preserved their native dialect, a conglomerate of various southern Polish dialects, to this day. However, over time, the influence of the Russian language on their language increased, which mainly concerns the lexical and syntactic system. The analysis of the collected linguistic material has shown that, on the one hand, the dialect of Vershina preserved prepositions characteristic of southern Polish dialects. On the other hand, a number of prepositional-case constructions with the meaning of space were also observed, the use of which in the analysed utterances should be considered a result of the influence of the Russian language, which is a typical phenomenon in a situation of language contact.

Keywords: bilingualism; language contact; interference; Polish dialect; Russian language; language island; Poles in Siberia

Dr Adam Jaskólski, Assistant Professor at the Institute of Russian Studies, University of Warsaw. He holds a PhD in the field of humanities in the discipline of linguistics. His main research interests are: Russian political discourse, Polish-Russian language contacts, lexicography. He is the author or co-author of 35 academic publications, including two books, an edited monograph and ten articles.

Bibliography (selected): *Dyskurs polityczny w Rosji. Analiza pragmalingwistyczna* [Political discourse in Russia: A pragmalinguistic analysis], Toruń 2015; Недостатки и достоинства разных типов транскрипции при записи говора старообрядцев в Польше [Advantages and disadvantages of different types of phonetic transcription for notation of the dialect of Old Believers in Poland], *Acta Baltico-Slavica* 39, Warszawa (Warsaw) 2015, 174–185; Rosyjska narracja o II wojnie światowej w świetle kryzysu ukraińskiego [The Kremlin narrative about World War II in the light of Ukrainian crisis], *Przegląd Rusycystyczny* 4(172), Sosnowiec 2020, 134–146; Предложно-падежные конструкции с пространственным значением в русском говоре староверов Польши [Prepositions of space in the Russian local dialect of the

Old Believers in Poland], *Slavia Orientalis* 59(2), Warszawa (Warsaw) 2020, 353–364; (with V. Dubichynskyi and D. Muszyńska-Wolny), *Лексикографическая интерпретация русско-польских фразеологических параллелей* [Lexicographic interpretation of Russian-Polish phraseological parallels], Warszawa (Warsaw) 2021.

Correspondence: Adam Jaskólski, Institute of Russian Studies, University of Warsaw, Warsaw, Poland, e-mail: a.jaskolski@uw.edu.pl

Support of the work: The study was conducted at the author's own expense.

Competing interests: The author declares that he has no competing interests.

Publication history: Received: 2023-12-01; Accepted: 2024-06-04; Published: 2024-12-31.

INSTITUTE OF SLAVIC STUDIES
POLISH ACADEMY OF SCIENCES
1954-2024